

IZVJEŠTAJ O MONITORINGU PROCESUIRANJA SLUČAJEVA KORUPCIJE U BOSNI I HERCEGOVINI ZA 2022/23. GODINU

Ova analiza je urađena u okviru projekta "Unapređenje odgovornosti kroz jačanje mreža organizacija civilnog društva – SANCUS", koji implementiraju Transparency International u BiH (TI BiH) i Balkanska istraživačka mreža Bosne i Hercegovine (BIRN BiH) uz finansijsku podršku Evropske unije. Stavovi izneseni u analizi predstavljaju stavove autora i ne odražavaju nužno stavove i mišljenja Evropske unije.

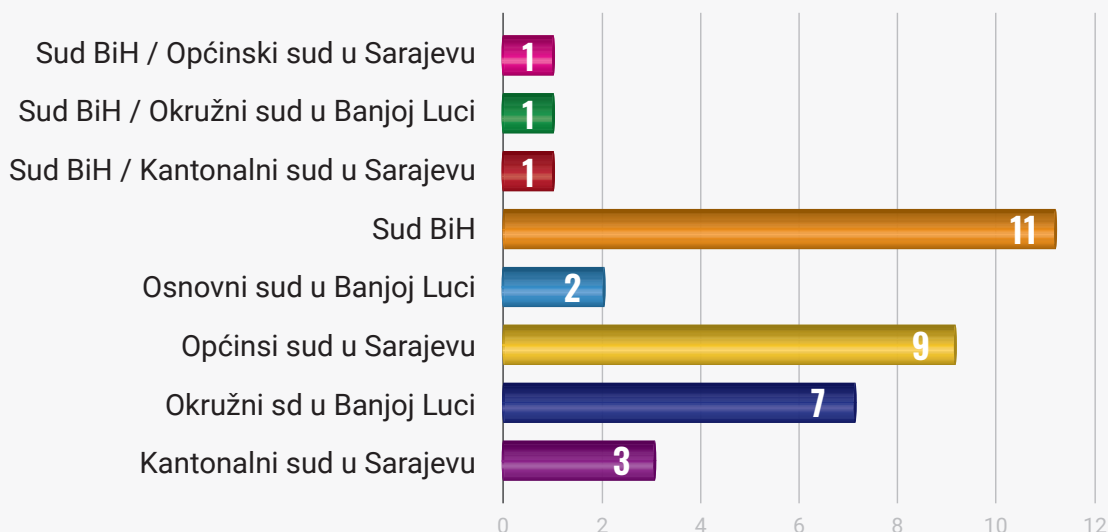
IZVJEŠTAJ O MONITORINGU PROCESUIRANJA SLUČAJEVA KORUPCIJE U BOSNI I HERCEGOVINI ZA 2022/23. GODINU

Efikasno pravosuđe je osnovni temelj demokratije i vladavine prava. Ono podržava stabilnost društva, zaštitu prava građana i obezbjeđuje odgovornost i transparentnost institucija. Funkcionisanje pravosuđa ne samo da omogućava poštovanje pravnih normi, već takođe postavlja temelje za suzbijanje korupcije, zaštitu ljudskih prava, obezbjeđivanje nepristrasnog postupanja i pravednog suđenja. Posmatrajući stanje pravosuđa u Bosni i Hercegovini, očito je da se isto suočava sa mnoštvom izazova u funkcionisanju i ostvarivanju svoje namjene. Naime, istraživanja pokazuju da je pravosuđe Bosne i Hercegovine već godinama u stanju "institucionalne zarobljenosti", što znači da su pravosudne institucije podložne neprimjerenom uticaju hijerarhijskih struktura i spoljnih faktora, koji je "takve dubine, kontinuiteta i intenziteta" da su pravosudne institucije "praktično zarobljene".

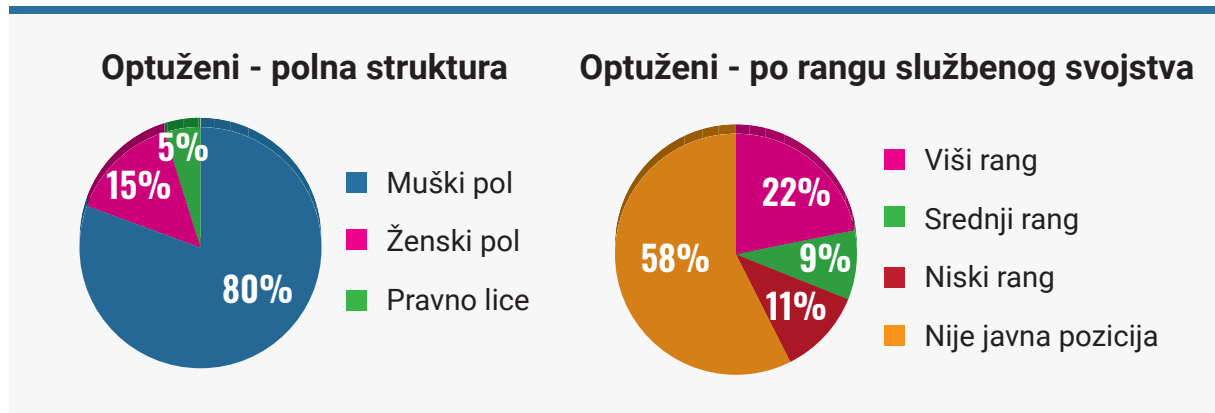
Suočeni s ovakvim izazovima u funkcionisanju pravosuđa i njegovog odgovora na korupciju i organizovani kriminal, monitoring suđenja se pojavljuje kao jedan od mehanizama kojim se dijagnosticira funkcionalnost ključnih elemenata pravosudnog sistema. Praćenje i analiza procesa suđenja omogućavaju temeljno sagledavanje efikasnosti, transparentnosti i pravednosti postupaka. **Monitoring suđenja se pojavljuje kao svojevrsni reflektor, pod kojim se prepoznaju oni segmenti pravosudnog sistema koji zahtijevaju reformu.** Ovaj mehanizam igra ključnu ulogu u otkrivanju slabih tačaka sistema te predstavlja osnovu za predlaganje i sprovođenje nužnih preporuka kako bi pravda bila dostupna, nepristrasna i efikasna za sve građane.

Monitoring suđenja obuhvatio je predmete krivičnih djela korupcije na pet sudova u Bosni i Hercegovini: **Sud BiH, Kantonalni sud u Sarajevu, Okružni sud u Banjoj Luci, Općinski sud u Sarajevu i Osnovni sud u Banjoj Luci.**

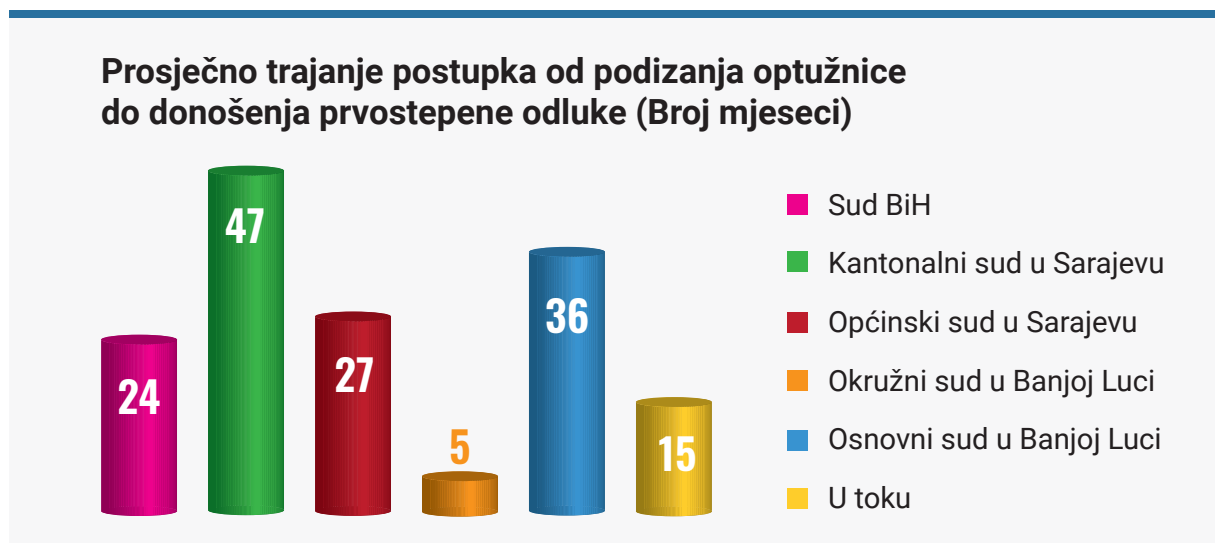
Sud pred kojim se vodi postupak

Većinu optuženih čine muškarci, od ukupno 170 optuženih, 137 su muškarci, 25 su žene, a osam su pravna lica. Analiza optuženih u krivičnim predmetima korupcije otkriva da 30% čine viši funkcioneri, 13% je srednjeg ranga, 16% nižeg ranga, dok njih 58% nije na javnim pozicijama.

Prosječno trajanje postupka od podizanja optužnice do donošenja prvostepene presude je 22 mjeseca. **Zloupotreba položaja ili ovlaštenja** je krivično djelo koje se najčešće pojavljivalo u predmetima koji su praćeni. Zatim slijedi udruživanje radi činjenja krivičnih djela i trgovine uticajem, te pranje novca i primanje nagrade ili drugog oblika koristi. Prosječan broj učestalosti zakazivanja suđenja je 10,63 ročišta po predmetu u jednogodišnjem periodu. Samim tim može se zaključiti da se **suđenja u predmetima korupcije zakazuju u prosjeku jednom mjesečno ili rjeđe**.

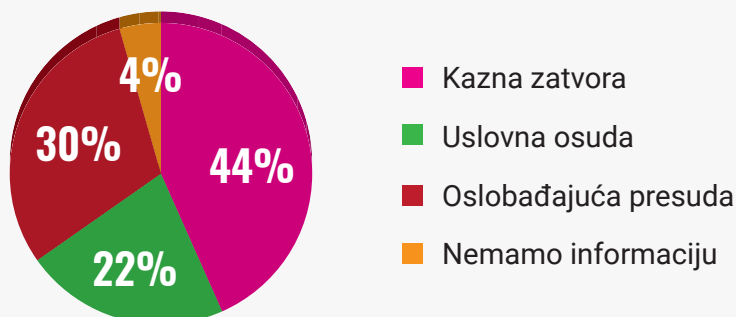

Učestalost zakazivanja suđenja

Sud	Učestalost zakazivanja suđenja
Sud BiH	13x godišnje po predmetu
Kantonalni sud u Sarajevu	16,5x godišnje po predmetu
Općinski sud u Sarajevu	9,25x godišnje po predmetu
Okružni sud u Banjoj Luci	8,5x godišnje po predmetu
Osnovni sud u Banjoj Luci	6x godišnje po predmetu
UKUPNO	10,63x godišnje po predmetu

Tokom monitoringa suđenja u slučajevima korupcije najčešći izazovi primjetni su u aspektima **efikasnosti, integriteta i transparentnosti**. Posmatrajući efikasnost, u smislu procesuiranja slučajeva korupcije, u 2021. godini, u odnosu na 2020. godinu, došlo je do smanjenja broja podignutih optužnica u slučajevima korupcije, dok je broj istih povećan pri procesuiranju slučajeva visoke korupcije. Iako je generalno došlo do povećanja broja ovih optužnica, njihov broj je i dalje nizak uzimajući u obzir percepciju javnosti o nivou korupcije u BiH. Takođe, kada je riječ o efikasnom vođenju postupaka i produktivnosti pretresa, najuočljiviji izazovi se odnose na **relevantnost dokaza korištenih na suđenjima, izmjene u sastavu sudskih vijeća, nepristupanje svjedoka suđenjima (sprovođenjem irelevantnih dokaza i saslušanja svjedoka odugovlači se trajanje pretresa), dugotrajne pretrese, odnosno odugovlačenje trajanja pretresa** (suđenja se rijetko zakazuju, odnosno intenzitet zakazivanja suđenja je usporen, čime neki postupci traju dugi niz godina). Pored toga, primjetni su i izazovi u kaznenoj politici u slučajevima korupcije. Posebno se naglašavaju **izrečene kazne po sporazumima o priznanju krivice**, pri čemu se većinom izriče blaža vrsta kazne, minimalne zakonske kazne, i to novčane kazne i kazne do jedne godine zatvora. Takođe, primjetno je da se sve češće krivično procesuiraju nosioci pravosudnih funkcija, što dodatno ukazuje na potrebe za intenzivnijim reformama u radu pravosuđa.

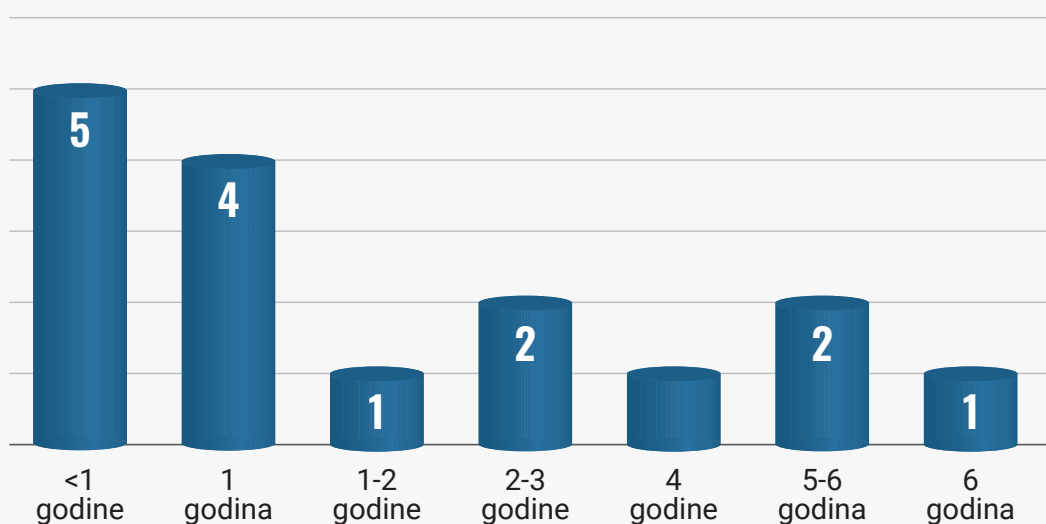
Vrsta krivičnopravne sankcije

U posmatranim predmetima, sudovi su donijeli ukupno 19 presuda. Od ovog broja, **7 presuda su bile rezultat sporazuma o priznanju krivnje, 11 su bile prvostepene presude, dok je samo 1 presuda bila drugostepena**. Kada je u pitanju vrsta krivičnopravne sankcije koja je izrečena u tim presudama, najčešće je izrečena kazna zatvora, koja se pojavila u 10 predmeta. Uslovna osuda se izricala u 5 predmeta, dok je 7 predmeta rezultiralo oslobađajućim presudama. U jednom predmetu nemamo dostupne informacije o izrečenoj sankciji.

Što se tiče trajanja kazne zatvora, većina presuda koje su uključivale ovu sankciju imala je relativno kratko trajanje. Preciznije, 5 predmeta je rezultiralo kaznama zatvora do 1 godine, dok su 4 predmeta imala kazne od 1 godine. Jedan predmet je rezultirao kaznom zatvora u rasponu od 1 do 2 godine, dok su 2 predmeta imala kazne od 2 do 3 godine. Takođe, 1 predmet je rezultirao kaznom od 4 godine, 2 predmeta kaznama od 5 do 6 godina, dok je jedan predmet imao kaznu zatvora od 6 godina.

Broj predmeta u kojima se pojavljuje kazna zatvora

Kada je riječ o integritetu pravosuđa u sudskim postupcima, izazovi su najuočljiviji kod **kvaliteta optužnica, kvaliteta izvedenih dokaza, zakonitosti dokaza, nepristrasnosti suda, te poštivanja prava optuženih**. Tako se pri analizi kvaliteta optužnica posebno ističu nepravilnosti koje se odnose na **pogrešno prepoznata krivična djela, navođenje krivičnih djela koja su izbrisana iz krivičnih zakona, nelogičnosti u opisu inkriminiranih radnji, obuhvatanje optužnicom velikog broja lica te ograničenja u pogledu dokaza optužnice**. Posmatrajući kvalitet izvedenih dokaza, često je primjetno da se sprovode dokazi upitnog kvaliteta, kao i nepripremljenost tužilaštava u prezentaciji dokaza. Takođe, primjetan je nizak nivo pripremanja svjedoka, od strane tužilaštva, pri davanju iskaza. Kada je riječ o poštivanju prava optuženih, odnosno obezbjeđivanja prava na fer i pošteno suđenje, primjetan je uticaj medija, odnosno medijskog izvještavanja koje narušava presumpciju nevinosti, pristrasno izvještavanje o suđenjima, kao i postupanje tužilaštva na način da se ne omogućava uvid u kompletan spis predmeta, da se vrši pritisak na svjedoke koji svjedoče u korist optuženih i sl.

Transparentnost pri vođenju sudskog postupka, najčešće se ogleda u dostupnosti značajnih dokumenata u vezi s predmetima korupcije, poput optužnica, presuda, zapisnika sa suđenja i slično. Primjetna je **različita praksa u postupanju pravosudnih institucija, ponekad i u samoj instituciji**, pri čemu određene institucije dostavljaju tražene dokumente u zakonom

propisanom roku, dok druge institucije odbijaju dostavljanje traženih informacija, što rezultira dugotrajnim sudskim postupcima kako bi se obezbijedila dostupnost traženih informacija.

Zbog svega, ne stiče se utisak da je procesuiranje krivičnih djela korupcije *prioritet* pravosuđa u BiH.

Preporuke

Posebno se ističu i naglašavaju sljedeće preporuke:

- 1) Rukovodioci sudova moraju, u skladu sa svojim nadležnostima, obezbijediti bolje planiranje i održavanje sudskih postupaka u predmetima krivičnih djela korupcije i organizovanog kriminala. Propust da to učine mora imati svoju refleksiju u godišnjim ocjenama njihovog rada.
- 2) Glavni tužioci moraju obezbijediti procesnu disciplinu tužilaca i izvršavanje obaveza blagovremeno i temeljno, te dozvoliti pristup suđenju zamjeni postupajućeg tužioca samo u izuzetnim i opravdanim okolnostima.
- 3) Sudija/predsjednik sudskog vijeća mora se koristiti predviđenim zakonskim alatom koji treba da obezbijedi efikasnije procesuiranje krivičnih djela korupcije, kao i onih organizovanog kriminala, a posebno institutom predraspravnog/pretpretresnog ročišta, odnosno statusne konferencije. Taj institut, skoro nekorišten u slučajevima koji su predmet monitoringa, sadržan je u sva četiri ZKP-a s prvenstvenom svrhom da se obezbijedi adekvatno planiranje i održavanje glavnog pretresa, te time i efikasnost suđenja.
- 4) Sudija/predsjednik sudskog vijeća mora se koristiti instrumentima očuvanja procesne discipline predviđene ZKP-om. Propust da se to učini blagovremeno dovodi u pitanje autoritet suda, podstiče one koji narušavaju discipline da to nastave raditi, te se ne ostvaruje specijalna ili generalna prevencija.
- 5) U okolnostima kada je poznat datum penzionisanja člana sudskog vijeća, kao i obim predmeta, među članove sudskog vijeća ne bi trebalo imenovati one članove koji će biti penzionisani tokom glavnog pretresa, odnosno imenovati dodatnog sudiju koji bi pratio suđenje od početka i zamijenio penzionisanog člana sudskog vijeća.
- 6) Tužilaštvo i odbrana prilikom predlaganja svjedoka i vještaka za glavni pretres, ali i neposredno prije nastavka glavnog pretresa na kojem bi svjedok trebalo da svjedoči, a vještak ispita, trebalo bi da u direktnom kontaktu provjere raspoloživost svjedoka/vještaka u predviđene datume svjedočenja i eventualno predlože zamjenske svjedoke/vještake u slučaju spriječenosti drugih.
- 7) Sudija/predsjednik sudskog vijeća mora obezbijediti da svjedočenje svjedoka i ispitivanje vještaka bude sprovedeno u skladu s odredbama ZKP-om, kako ne bi došlo do odugovlačenja glavnog pretresa i istovremeno kako bi zaštitili svjedoke/vještake.
- 8) Glavni pretresi nikada ne bi smjeli biti odloženi za period koji je duži od 30 dana, posebno s obzirom na rizik koji sa sobom to nosi, a može rezultirati dugotrajnošću postupka kao i većom potrošnjom budžetskih sredstava, naročito u slučajevima obavezne odbrane.
- 9) Sudija/sudijsko vijeće bi trebali, vođeni dobrom praksom, unaprijed zakazati više termina glavnog pretresa ili unaprijed odrediti dan u sedmici tokom kojeg će se održavati pretres.
- 10) Prilikom određivanja obavezne odbrane jer to zahtijevaju interesi pravde, sudovi bi morali dati detaljno obrazloženje zbog čega je to slučaj, imajući u vidu da se obavezna odbrana finansira javnim novcem.
- 11) Sudija/predsjedavajući sudskog vijeća bi o prigovoru prihvatljivosti dokaza morao odlučiti tokom glavnog pretresa, a ne tek u prvostepenoj presudi. Na taj način bi se omogućilo strankama i braniocu da eventualno promijene strategiju tokom sudskog postupku.
- 12) Sudija/predsjednik sudskog vijeća bi se tokom glavnog pretresa morao suzdržati od bilo kakvih radnji koje mogu dovesti u pitanje njegovu nepristrasnost, kao i narušiti sudijsku etiku.

- 13)** Vrsta i visina izrečenih kazni i dalje odaje utisak nekažnjivosti za koruptivna krivična djela i organizovani kriminal. Sudovi moraju pooštriti svoju kaznenu politiku, dok istovremeno tužilaštva moraju promijeniti svoju kaznenu politiku koju sprovode prilikom zaključenja sporazuma o priznavanju krivice.

Sudovi i tužilaštva moraju obezbijediti digitalnu transparentnost na nivou kako to zahtijeva VSTV BiH kroz svoje akte (smjernice, strategije i sl.). Presude i optužnice moraju se blagovremeno objavljivati na web stranicama i na način da se redukovanje akata ne izvrši u takvom obimu da se ne razumije njihov sadržaj. Informacije o održavanju/odlaganju glavnog pretresa moraju biti objavljene blagovremeno, na adekvatan način i na vidljivom mjestu, uz adekvatno obrazloženje u slučaju odlaganja. Sudovi i tužilaštva moraju primjenjivati ZOSPI u skladu sa svrhom tog zakona, principom vladavine prava (pravne sigurnosti kao njenog sastavnog dijela), kao i preporukama Institucije ombudsmena za ljudska prava.